

Slut på fri sex

Ta hiv på allvar! dundrar dr Lars Moberg. Metadon, sprutbyte, mindre frigjord sex.

Och korrekt information. RFSU, RFSL och myndigheter säger inte hur det är. Politiker och media inser inte allvaret.

Text: Pernilla Rönnlid

Bild: Lena Johansson

Lars Moberg är lite stressad. Ett nytt ärende har tagit både tid och tankar de senaste dagarna. Intervjun hemma i våningen avbryts flera gånger av telefonsamtal med kollegor. I fönstret prunkar Mårbackapelargonerna, och varje halvtimme slår klockan i köket. Barnröster hörs från skolgården mitt emot.

Man kan med fog påstå att Lars Moberg vet en hel del om hiv och aids. I ett kvarts sekel har han arbetat med hivepidemin på olika sätt. Först som läkare på Roslagstulls sjukhus och på infektionskliniken på Karolinska Universitetssjukhuset i Huddinge. Idag som överläkare på Venhälsan på Södersjukhuset i Stockholm, en mottagning som han var med och startade i november 1982, samma månad som den första aidsdiagnosen ställdes i Sverige. 1984 var han med och grundade Läkare mot Aids och 1986 Noaks Ark. Han har också varit redaktör för tidskriften *Perspektiv på hiv* sedan den startade 1994. I början såg han folk dö, nu ser han de flesta överleva.

Han har koll på siffror och statistik och drar sig inte för att kritisera, ifrågasätta, säga vad han tycker. Som att hivsituationen aldrig någonsin har tagits på allvar i Sverige, inte 1985, inte nu. Den ökning av hiv-fall vi ser nu hade kanske inte behövt äga rum om samhället visat ett större intresse. 2007 ökade antalet rapporterade fall av hiv där personer smittats i Sverige med drygt 70 procent. Detta trots att så många som 75 procent av de som bär på hiv får behandling som gör att de antagligen smittar väldigt lite.

Lars Moberg är van vid att kallas moralist, eller till och med dundermoralist som en professor kallade honom en gång, när hon tyckte att han missunnade ungdomarna den sexuella friheten som man kämpat för så länge. Kanske provocerar han när han säger vad han tycker – att vi behöver omvärdera sexualiteten.

– Idag tycker vi att sex är bra i alla sammanhang förutom när det är fråga om våldtäkt och sexuella trakasserier. Kanske är det en förenklad syn i ljuset av sexuellt överförbara sjukdomar, inte minst hiv. Sex har många positiva konsekvenser, men också många negativa. Förekomsten av sexuellt överförbara sjukdomar borde påverka vårt sexualliv om vi har många partners. Jag efterlyser större eftertänksamhet utifrån de insikter vi har.

Men kanske är inte en förändrad syn på sexualitet det allra viktigaste, utan rätt information till dem det berör, främst ungdomar. Idag tror många unga, och särskilt MSM (män som har sex med män), att hiv är något som sprids bland gamla gubbar, eller i Afrika, menar Lars Moberg, som för bara några dagar sen gav en 20-årig kille en hivdiagnos.

Han är kritisk till den aningslöshet som finns i samhället och bland myndigheter när det gäller hiv. Det krävs ett större medvetande om hivinfektionen just därför att den trots allt är värre än andra STI (sexuellt överförbara infektioner). I den information som sprids för skattepengar finns faktafel. Han tar LAFA, Landstinget förebygger aids Enheten för sexualitet och hälsa i Stockholm, som exempel:

– Tittar man på LAFA:s information till skolungdomar så existerar knappt hiv . Man menar, som många andra, att man ska informera bort hiv genom att informera om klamydia och gonorré. Men alla tar inte till sig den informationen. Man måste våga prata om hiv också, eftersom en del människor tar lätt på sexuellt överförbara sjukdomar som kan botas med nio dagars medicin, eller med en spruta i rumpan, som dessutom är gratis.

Men han inser också svårigheterna. Det är lätt att information om sex blir till en risk- och sjukdomskatalog. Samtidigt måste ungdomar få hjälp att begripa att sex är lustfyllt, men inte alltid riskfritt. De behöver veta hur sexuellt överförbara sjukdomar smittar, hur de visar sig och att de ofta inte ger några symptom alls. Det ökar möjligheten att de ska bete sig på ett ansvarsfullt sätt mot sig själva och andra, menar Lars Moberg.

– Jag tror att många ungdomar tror att de har riskfritt sex. Men vad menar de med riskfritt? De tror att det räcker med kondom vid vaginalsex och analsex, men inte vid oralsex. Men gonorré, syfilis, klamydia och hepatit B, smittar vid oralsex också. Och det gäller även hiv, även om risken är mindre än vid anal- och vaginalsex.

I gruppen MSM som fått hiv rör det sig om mellan fem och femton procent som inte kan ha fått smittan via analsex.

Han tycker att gayrörelsen i hög grad har bidragit till desinformationen, liksom RFSU.

– Det har desinformerats friskt. Hela hiv- och STI-etablissemangen påstår att kondom är det enda som behövs för att hindra spridning av sexuellt överförbara sjukdomar, inklusive hiv, och det är absolut inte sant. Sanningen är att nästan ingen, vare sig kvinnor eller män använder kondom vid oralsex. Och man kan inte heller förvänta sig att dom skall göra det. Men det medför förstås att ju fler man har säker sex med, alltså kondom vid vaginal- eller analsex, desto fler har man osäker sex med, det vill säga oralsex.

Sprutnarkomaner var och är en viktig riskgrupp. Fler narkomaner borde ha fått metadon snabbt redan på 80-talet, menar Lars Moberg. 1985 var 14 procent av de narkomaner som var godkända för metadonbehandling och stod i kö för att få preparatet smittade. Innan de äntligen fick metadon 1988 var siffran 85 procent. De flesta som fick metadon blev inte smittade.

– De hade gått igenom alla de processer som var nödvändiga för att få metadon och ändå sket man i att de löpte risk att få hiv. Dem hade man utan vidare kunnat rädda, hävdar han.

Och än mer kritisk är han till att narkomaner fortfarande inte får tillgång till rena sprutor och därmed möjlighet att skydda sig själva och sina nära. De borde kunna köpa sprutor, vilket går i de flesta länder i Europa. Argumentet att fria sprutor skulle leda till att narkotikamissbruket ökar håller inte, menar Lars Moberg.

– När jag under sensvåren 1985 blev sekreterare i den så kallade Aidsdelagationen, sökte jag upp Nils Bejerot, som knappast kan skyllas för att ha varit drogliberal, och han var ingen vän av metadonprogram. Att hindra missbrukare från att köpa verktyg eller att ta ifrån dem sådana som de redan har, har en enda konskevens, hävdade Bejerot: "Det hindrar dem från att skydda sig mot blodburna smittämnen som i nästa led riskerar att smitta deras sexpartner och kanske deras barn. Det har ingen effekt alls på missbrukets utbredning." Och jag är övertygad om han hade rätt.

– Jag känner inte till någon forskning som visar att tillgängliga injektionsverktyg ökar förekomsten av missbruk. Både WHO och UNAIDS rekommenderar utbytesprojekt, och det gör de även för länder där missbrukarna till skillnad från i Sverige kan köpa sig verktyg.

– Man hävdar det inte finns vetenskapliga bevis för att tillgången till rena sprutor hindrar smitta. Men i Skåne har det inte skett någon nysmitta av hiv bland narkomanerna. Och samtidigt som vi hindrar narkomaner att köpa injektionsverktyg, klandrar vi påvar och ayatollor som säger att kondomer inte ska säljas för det främjar syndiga sexkontakter. Vi gör oss skyldiga till precis lika mycket dubbelmoral. Det, menar jag, är bara ännu ett symptom på att man inte tar hiv på allvar.

Hivprevention bland sprutnarkomaner är en fråga som ägs av en grupp med vissa särintressen och ett totalt ointresse för eventuella motstridiga vetenskapliga resultat, anser han. På samma sätt som frågan av preventionen av hiv och STI bland MSM ägs av andra grupper med andra särintressen.

– De upphöjer Kondomen till hivpreventionens Heliga Graal och universalmedicin, samtidigt som de önskar hålla samlagsfrekvens och partneromsättning på högsta möjliga nivå.

Första halvåret i år förefaller smittspridningen ha planat ut (www.smittskyddsinstitutet.se/statistik/hivinfektion). Men varför hivsmittan ökat de senaste åren kan han inte förklara. Kanske är det helt enkelt därför hiv inte längre syns, nu när nästan ingen dör i aids. I början av 90-talet dog lika många varje år som de som smittades. Idag dör nästan ingen i sjukdomen längre, utom de som inte känner till att de bär på hiv. Därför växer hela tiden gruppen hivsmittade som kan smitta andra. Också mörkertalet ökar, antalet hivsmittade som inte vet om sin hivinfektion, och det bidrar till spridningen. Den största ökningen finns bland män som har sex med män och bland intravenösa missbrukare, men det sker också en ökning bland heterosexuella personer.

Män som har sex med män löper större risk att träffa på personer med hiv bland sina sexkontakter. I MSM-gruppen är andelen som har många och ofta anonyma sexkontakter större än i resten av befolkningen. Bland MSM finns en kärngrupp på kanske femton procent som utsätter sig och många andra för stora risker, mot kanske två procent i resten av befolkningen.

Hiv-skräcken från mitten av 80-talet till mitten av 90-talet ledde till stora förändringar i sexvanor, främst i MSM-gruppen, och man såg knappast några sexuellt överförbara sjukdomar alls i gruppen då. Sen slutet av 90-talet ökar alla sexuellt överförbara sjukdomar, både bland MSM och bland heterosexuella. Bland annat sprids syfilis alltmer bland MSM.

Lars Moberg menar att det har skett en attitydförändring.

– I gaygruppen är säkrare sex mycket mindre väl praktiserat idag. Och idag är äldre män som har sex med män jättetrötta på säkert sex. Dessutom lever många kvinnor i relationer ovetande om att deras män har sexkontakter med andra män.

Den moderna hivbehandlingen har troligen också bidragit till attitydförändringen. Genom effektiv behandling behöver man inte längre bli sjuk av hiv.

– Men folk förstår inte vad behandling innebär. När man väl börjar medicinera måste man äta många mediciner som kan ha olika biverkningar och som inskränker ens frihet att ordna sitt liv som man vill. Och långtidsbiverkningar av nya mediciner vet vi fortfarande lite om.

Lars Moberg och flera andra som jobbar med hiv har försökt väcka politikernas intresse. Deras ansvar är stort. Statens anslag till att förebygga hiv/aids och andra sexuellt överförbara sjukdomar har legat stadigt kring 150 miljoner om året under lång tid.

– Om pengarna skulle räknas upp med inflationen skulle de vara en kvarts miljard nu. Länge har politikerna sagt att vi ska vara tacksamma för att inte bidraget minskar. Varför ska vi vara det när man ser att situationen verkligen inte är tillfredsställande?

Den massmediala tystnad som råder kring hiv och aids är också förödande, menar Lars Moberg. Ett hivmedvetande måste hela tiden finnas, trots en ständig konkurrens från andra viktiga ämnen som miljöhot och global uppvärmning.

– Hiv är inte ett bekymmer bara i Afrika, det är ett problem för oss här hemma också. Det krävs att vi ständigt kommer ihåg det.

pernilla@ronnlid.se

Läs vidare:

Perspektiv på hiv www.pphiv.org

Smittskyddsinstitutet www.smittskyddsinstitutet.se

Hiv aktuellt om ungas sexvanor, kondomanvändning resp smitta vid oralsex:

<http://webnews.textalk.com/se/article.php?id=244230&context>

<http://fof.se/?id=06610a>

http://web.u1914483.fsdata.se/pphiv/publikationer/nr6/6_8.asph

<http://www.kondom.nu/farbrorolle.asp?>

<http://www.karolinska.se/templates/Page.aspx?id=40686&epslanguage=SV>